

Апстракт: У овом раду анализирани су различити теоријски приступи класификацијама социјалних држава и/или држава благостања. Представљена је дихотомна класификација Виленског и Лебоа, а затим и Титмусова „допуна” њиховог учења. Еспинг-Андерсенова теорија режима представља најчешће интерпретирану и незаобилазну карику у анализи савременог груписања социјалних држава. У настојању употпуњавања његове класификације, уважавањем додатних релевантних димензија држава благостања, представљени су и теоретичари који су довели у питање поделу на три света благостања и који су „ревидирали” његову теорију.

У основи сваког конципираног социјалног модела, који представља (релативно) хомоген и/или хетероген скуп држава, налазе се одређене социјалне вредности. Определујући и промовишући те вредности, и саме социјалне политике, а пре свега њихови институционални механизми и форме (у првом реду: системи социјалне сигурности) постају и делују еманципаторно, дестимулишуће или тек неутрално у односу на своје „кориснике” и становништво уопштено.

Кључне речи: вредности, социјални модели, либерализам, социјалдемократија, корпоративизам

Рани квалитативни приступи теоретским класификацијама система

Почев од структуралног функционализма, теоријским дискусијама о држави благостања доминира проблематика достигнутог нивоа социјалне сигурности, не само маргинализованих категорија и оних изложених ризицима, него становништва уопште. Ниво социјалне сигурности, као зависна варијабла, предмет је свих квалитативних приступа. Они се одликују удаљавањем искључивог интереса са трошкова за социјалну сигурност и бављењем социјалним садржајима државе благостања: условима за остваривање права, квалитетом пружених услуга, доступношћу социјалних служби, итд. Различитости унутар квалитативних приступа произлазе из независних варијабли, односно свих оних одлика друштава (попут: социјалних, културних, политичких, вредносних коре-

* Мр Наталија Перишић, асистенткиња Универзитета у Београду, Факултет политичких наука, e-mail: natalija.perisic@fpn.bg.ac.rs

на и полазишта), којима различити теоретичари објашњавају варијације у достигнутом нивоу социјалне сигурности.

Примењујући квалитативне индикаторе социјалних активности државе и уносећи их на парадигматски нови начин, *Harlod Wilensky* и *Charles Lebeaux* успоставили су разлику између две концепције благостања: резидуалне и институционалне. С аксиолошког аспекта, резидуални концепт почива на претпоставци о самопомоћи и конкуренцији, а институционални на сарадњи и узајамној помоћи. „У обадва случаја успостављају се психолошке претпоставке о становиштима појединаца према социјалном старању. Заједничка им је слабост што нагињу бркању академских схватања друштвене стварности са схватањима стварности обичних корисника социјалних служби. Засад, међутим, нема чврстих података о томе да ли су обухватнији делови заједнице склонији етици узајамне помоћи или игри слободних тржишта” (*Pinker R*, 1974: 114).

„Социјална сигурност, која се нуди као сигурносна мрежа за оне којима нису на располагању друга средства” (*Spicker*, 1998: 4) карактеристична је за *резидуални модел*. Термин резидуалне државе први су увели управо *Wilensky* и *Lebeaux*. Аргументација за његову употребу потиче услед усмерености овог модела ка оним члановима друштва који су одбачени и напуштени и којима је држава једина преостала алтернатива.

За разлику од резидуалног, *институционални модел* је „уобичајена ‘прва линија’ функција савремених социјалних држава” (*Mohr*, 2003: 36). У извесном смислу, разлика између резидуалног и институционалног модела одражава се и као прелаз из духа закона о сиромашнима из XIX века у XX век, односно период државе благостања, у оном смислу у ком почиње да се употребљава од *Beveridgea*.

Под утицајем покрета социјалдемократије, наглашавајући значај који функционисање социјалне политике¹ има на подстицање колективног ал-

¹ При дефинисању појма социјалне политике, *Titmuss* је анализирао појмове „социјалног” и „политике”. Уочавајући да „социјално” има бројна значења, *Titmuss* је аргументовао да човек има социјалну природу и да се „друштво не може проучавати са становишта механистичко-органистичких, нити физиолошких модела” (*Titmuss R*, наведено према *Johnstone D*, 2003: 21). „Политика”, с друге стране, упућује на мењање непожељних услова, и то планираним активностима, у одговарајућем правцу.

Социјална политика условљена је одређеним вредностима и сходно томе, нужно производи импликације које не могу бити вредносно неутралне. Вредности су од суштинског значаја и када је у питању дефинисање њених циљева. Наиме, социјална политика је уопштено усмерена ка обезбеђивању потреба одређених категорија популације, а у првом реду: незапослених, сиромашних, хендикепираних. Међутим, у условима ограничених средстава и ресурса, вредности детерминишу чије ће потребе бити примарно задовољаване.

труизма и изградњу правичног друштва, *Richard Titmuss* додао је трећи, индустријски модел,² класификацији *Wilenskuog* и *Lebeauха*.

Резидуални или селективни модел почива на претпоставци о задовољавању индивидуалних потреба примарно посредством тржишта и приватне сфере, односно породице. Само у случају одсуства ова два „природна” механизма, могу се привремено активирати државне установе за социјално старање. Својом социјалном политиком, држава не делује као катализатор промене, него је усмерена ка репродуковању постојећих социјалних подела. Законодавним одредбама уско су дефинисане околности и услови које је потребно испунити за остваривање одговарајућих права. У овом моделу, социјалне мере државе условљене су претходном провером дохотка и имовине лица и усмерене искључиво на узак сегмент популације. *Titmuss* је наводио пример *Poor Law Amendment Act*³ из 1834. године, који је у духу либералних вредности промовисао принципе бриге о себи, сужених права и ограничених интервенција. Сматрао је да овај модел доминира у англосаксонском свету и у Швајцарској.

Индустријски модел остваривања резултата подразумева задовољавање потреба становништва искључиво на основу запослености, тј. рада и продуктивности, тако да су сви они који се налазе изван процеса рада занемарени. На бази различитих позиција на тржишту рада, а нарочито у случају одсуства са њега, разликује се и предупређивање изложености ризицима. Сходно томе, разликују се нивои заштите, односно незапослена лица не остварују права по основу социјалног осигурања. Иако се социјална политика, у овом моделу, третира као додаток економији, она обухвата широк опсег образовних и здравствених делатности, као и социјалну помоћ. У складу са доминирајућим вредностима овог социјалног модела, који постоји у Немачкој, велику улогу имају социјални партнери на тржишту рада, што такође утиче повољно на статус запослених.

Институционално-редистрибутивни модел омогућује универзално задовољавање потреба изван тржишта, на бази егалитаризма и социјалне једнакости свих грађана. Он претпоставља универзализам у обухвату права, односно „институционализованост” социјалне сигурности у модерним друштвима. Обезбеђивање екстензивних социјалних програма може се тумачити и као институционализација одговорности државе за

² „Сврха изградње модела није да се дивимо архитектури изградње (грађевине), него да нам помогне да увидимо неки ред у свеукупном нeredу и конфузији чињеница, система и избора, у вези са извесним областима нашег економског и социјалног живота” (*Titmuss R*, 1974: 30, наведено према *Cousins M*, 2005: 109).

³ Акт о допуни Закона о сиромашнима.

социјалну сигурност (или благостање) становништва. Мере социјалне политике у овом моделу нису усмерене само према лицима у ситуацијама социјалних ризика, него је „убичајено бити корисник система социјалног благостања у различитим приликама, од рођења до смрти” (Jonstone D, 2003: 22). Кључну улогу у томе има развијен јавни сектор. Titmuss је, као пример друштва у којем постоји овај социјални модел, навео Ујамаа села у Танзанији.

Иако Titmuss није улазио у детаље (Cousins M, 2005) своје превасходно нормативне (Pinker R, 1974) трихотомне типологије, њена вредносна димензија изузетно је изражена. Стога се идентификовани социјални модели разликују, између осталог, према обухвату популације и нивоу њене заштите, као и према различитости ризика, ка чијем минимизирању су усмерени.

Основни социјални ризик ка којем је оријентисан резидуални модел јесте сиромаштво и ризик од сиромаштва. У њему је улога социјалне политике маргинална, јер је она усмерена искључиво ка уском сегменту популације. Без обзира на то, резидуални модел је могуће „бранити”, и то са становишта да селективност коју он подразумева има за последицу економично трошење буџета. Ова одлика позитивна је, с друге стране, само дотле док се не узме у обзир да обезбеђивањем ограничених накнада у систему социјалне сигурности и неструктурисаних социјалних услуга, социјална политика не омогућује лицима еманципацију у односу на ситуацију социјалног ризика и она и даље остају сиромашна.

У индустријском моделу, социјална политика је „функционална”, односно и сама наставља да продукује разлике које постоје у популацији, на бази њиховог положаја пре наступања социјалног ризика. Основна социјална вредност коју овај систем штити је не толико рад, колико запослење. У систему социјалне сигурности, централно место припада социјалном осигурању, које обезбеђује ниво социјалних накнада својим корисницима, на бази претходних зарада и висине уплаћиваних доприноса. Социјално-политичке мере и активности усмерене су ка сегменту запослене популације, а основни ризик који социјална политика предупређује јесте незапосленост.

На крају, социјална политика институционално-редистрибутивног модела усмерена је ка свеукупној популацији, а права се остварују на бази потреба. Универзалне услуге су доступне свим категоријама становништва, без обзира на разлике у погледу узраста, пола, религије, итд, а нарочито без обзира на претходни радни статус. Њена улога је у јачању интеграције становништва и редистрибуцији средстава, која је компле-

ментарна са тим. У поређењу са осталим социјалним моделима, ниво заштите популације је највиши.

Три режима благостања

Димензије декодомификације и стратификације

Titmussov класификаторни оквир постављен 1970-их година, развио је даље *Gøsta Esping-Andersen*, ослањајући се и на Marshallov рад. У свом чланку објављеном 1989. године, под називом *The Three Political Economies of the Welfare State (Три политичке економије државе благостања)*, а затим и у књизи *The Three Worlds of Welfare Capitalism (Три света капитализма благостања)* из 1990. године, Еспинг-Андерсен је, полазећи од хипотезе да за одређивање карактера и домета социјалне политике није најважније колико износи социјални трансфери, него како се они троше, идентификовао три режима благостања:⁴

- либерални, у којем су социјалне престације и накнаде ниске, као што је узак и круг њихових корисника;
- корпоративни, у чијем средишту се налази социјално осигурање, тј. остваривање права по основу рада и уплате доприноса; и
- социјално-демократски, који се примарно руководи редуковањем неједнакости у дохоцима (Esping-Andersen G, 1989; Esping-Andersen G, 1990).

Еспинг-Андерсен је на основу „квалитативно различитих аранжмана” (Esping-Andersen G, 1990: 26) или модуса релација између државе, тржишта и породице у различитим државама благостања, засновао своју теорију режима. Сматрао је да је држава најзначајнија вредност у социјалдемократском режиму, тржиште у либералном, а породица у корпоративном.

⁴ У Esping-Andersenovoj аргументацији концепт режима благостања шири је од државе благостања. „Режими се односе на начине на који се произвођење благостања алоцира између државе, тржишта и домаћинства” (Soede A. J. et al, 2004: 20). Esping-Andersenov приступ примарно уважава релације државе, тржишта рада и породице у проучавању остваривања социјалне сигурности. На основу специфичности веза и интеракција између ове три сфере, одређене су установљене различитости међу социјалним режимима. Режими означавају и да државе благостања нису само хетерогени скупови раздвојених социјалних програма, него да су унутрашње повезани. Осим тога, термин режима представља више емпиријски базирану категорију, него идеални тип, што је значајно са становишта „провере реалности” и изучавања промена којима су државе благостања непрекидно изложене.

Три аспекта, за која је Еспинг-Андерсен сматрао да суштински детерминишу социјалне режиме, користе се као главни критеријуми ове класификације:

- димензија декомодификације, тј. степен до ког режими благостања, генерисани дејствима политичких процеса, могу да представљају фактор либерализације појединца у односу на економску условљеност егзистенције тржиштем;
- димензија стратификације и солидарности, која се односи на начин на који државе обликују и структуришу права (и сходно томе, на неједнакости у дохотку); и
- прожимање приватног/јавног у социјалним режимима, пре свега у систему пензијског осигурања (Esping-Andersen G, 1989; Esping-Andersen G, 1990).

Еспинг-Андерсен дефинисао је декомодификацију ослањајући се на Поланујево становиште о борби социјалних покрета за задобијање права на заштиту друштва, у сврху спречавања тржишних нестабилности. Сама декомодификација није имала исти значај у периоду пре и након индустријализације. У времену спорадичног ослањања становништва на индустријски доходак, односно пре капитализма, она није фигурисала као доминантан фактор сигурности појединца у друштву. Међутим, индустријализација и урбанизација условили су зависност социјалне сигурности искључиво од реализованог дохотка. Декомодификација у друштву постоји само онда када лица имају права на одговарајуће услуге и када њихова егзистенција није у потпуности детерминисана постигнућем на тржишту. Зависност радника од тржишта или комодификација има значајне социјално-политичке и вредносне последице. С једне стране, она негира и солидарност. Насупрот томе, декомодификација оснажује раднике, а слаби послодавце. Димензија декомодификације у различитим степенима инкорпорирана је у савремене системе социјалне сигурности, исто као и стратификација.

Позиција на тржишту рада (или изван њега) производи одговарајуће социјалне импликације, у смислу привилеговања одређених социјалних група у систему друштвене стратификације. Осим тога, ни социјална политика државе благостања не води аутоматски ка универзализму и егалитаризму. Она промовише и креира извесну стратификацију, у зависности од своје усмерености. Уколико су права у оквиру система социјалне сигурности структурисана тако да се корисници стигматизују (и санкционишу), утолико се ствара одговарајући социјални дуализам и стратификација која је другачија од оне која се креира универзалним правима. У складу са тим, различити режими стварају различите систе-

ме социјалне стратификације, успостављањем веза између права и изказаних потреба.

Либерални, корпоративни и социјалдемократски режими

Либерални режим благостања (Сједињене Америчке Државе, Канада и Аустралија)⁵ карактерише се ниским нивоом декомодификације. Истичу се индивидуализам и слободе појединаца, као основне социјалне вредности, које не могу бити ограничене делатностима државе. Приоритет се даје тржишту, као најважнијем регулаторном механизму и показатељу статуса појединца. Стога се становништво стимулише да учествује на тржишту рада. И социјална политика је у функцији подржавања тржишта и традиционалних либералних норми етике и рада. Иако и у оквиру овог схватања постоје извесне варијације, у основи се прихвата да се државним интервенцијама спутавају слободе грађана и да оне више шкоде благостању, него што га подстичу. Узроци и природа социјалних проблема тумаче се позитивистички, сходно чему се сматра да пажњу и акције друштва треба усмерити ка промени појединаца, а само декларативно и друштва, и то на нижим нивоима.

У овом режиму обезбеђен је само основни, али недовољан, ниво накнада. Рестриктиван ниво накнада креће се око минималног нивоа потребног за одржавање живота, а не омогућавања кориснику да задржи статус који је претходно уживао, тј. пре појаве социјалног случаја. Низак ниво накнада омогућује постојање релативно ниских пореских стопа. Сегмент запослене популације стимулише се пореским олакшицама да уплаћује доприносе за приватно социјално осигурање, што у крајњем случају води и ка њеном стратификовању.

Права на накнаде се остварују на основу претходне провере дохотка и имовине. У систему социјалне сигурности доминантно место има социјална помоћ. У сврху очувања и одржавања малог броја корисника накнада, у овом систему примењују се строга правила и оштри услови за њихово остваривање, те су накнаде усмерене углавном према онима

⁵ F. G. Castles и D. Mitchell сматрали су да постоје алтернативни начини обезбеђивања декомодификације, у односу на политику дохотка, односно да се неким другим мерама, такође, могу умањити стихијска кретања на слободном тржишту. Они су, наиме, приказивали да Нови Зеланд и Аустралија не припадају либералном моделу, пре свега, услед израженије редистрибутивне функције, него да можда креирају четврти свет благостања. Mitchell је уважавала разлику у доходима пре државне интервенције и након ње.

који нису у стању да раде. Корисници система социјалне сигурности су лица са ниским дохоцима, обично нижа класа. Као последица политике конципиране на либералним нормама и вредностима, државе у ствари умањују и иначе низак ниво декомодификације и формирају скупину сиромашних примаоца социјалне помоћи.

Корпоративни режим благостања (Аустрија, Француска, Немачка, Италија) карактерише се умереним нивоом декомодификације, који се, међутим, не обезбеђује аутоматски (Esping-Andersen G, 1990). У прошлости, овај модел био је пројектован тако да одражава и генерише лојалност одређених група у друштву према централној држави или монархији, тако да су постојале различите шеме за различите друштвене класе и групе. Разлике у богатству између друштвених група биле су прецизно рефлектоване, чиме је омогућено репродуковање и заштита индивидуалних социјалних положаја, док су државни чиновници имали значајније положаје у шемама социјалне сигурности, због своје повезаности са државом. Бизмарк, творац корпоративног модела, видео је успех овакве конструкције у борби против радничких покрета. Будући да је за развој ових система велики значај имала и етика католичке цркве, то је сам систем врло често био у функцији јачања структуре традиционалне породице: незапослене жене су традиционално искључиване из социјалног осигурања, а одредбе о дечијој и породичној заштити подстицале су њихов остатак у породици. Уз недовољну развијеност мреже друштвених установа за институционално збрињавање деце и учешће жена на тржишту рада било је занемарујуће.

Потреба за очувањем разлика између различитих професија и статуса била је значајнија од „опседнутости тржишном ефикасношћу, с једне стране и давањем широких социјалних права, с друге” (Hill M, 1996: 43). Насупрот либералном моделу државе благостања, основ за остваривање надокнада у корпоративном моделу јесу услови на бази претходно уплаћиваних социјалних доприноса. Ниво накнада је висок и уопштено је условљен процентом претходне зараде, чиме се, такође, остварује реплицирање корисничког претходног статуса, по питању социјалне сигурности. Пошто су различити сегменти система социјалне сигурности углавном фондирани из засебних извора, иако подразумевају и обухватају и елемент солидарности, то је основни извор финансирања уплата обавезних доприноса, који се могу сматрати релативно високим (Esping-Andersen G, 1990). Истовремено, доминантност колективног социјалног осигурања подразумева ограничену егзистенцију приватног.

Стратификација у корпоративном моделу тежи одржавању традиционалних разлика које постоје на бази професионалног статуса и пола и њиховог репликовања у систему социјалне сигурности. Еспинг-Андерсен узима у обзир разлику између запослених и незапослених, у првом реду: жена, инвалида, старих и младих. У корпоративном моделу, због захтева синдиката да запослени имају високе зараде, могућности запошљавања за мање продуктивну радну снагу су мале.

Степен декомодификације разликује се код оних који су формално запослени у односу на оне који не раде. Будући да су социјалне накнаде доминантно засноване на претходном запослењу, тачније: висини оствариваних зарада и дужини запослења, групација незапослених има низак ниво декомодификације, између осталог и због релативно ниских износа социјалне помоћи у земљама корпоративног модела. Редистрибутивна функција државе, која не обезбеђује услуге, него утиче на њихово обезбеђивање, је незнатна.

Социјално-демократски режим благостања (скандинавске земље) одликује се високим степеном декомодификације. Највећу независност од тржишта, појединци имају у социјално-демократском режиму. Еспинг-Андерсен је назив овој групи доделио због недвосмисленог утицаја социјалдемократата у спровођењу социјалних реформи. Циљ овог режима је постизање социјалног обезбеђења за целокупно становништво, уз константно смањивање разлика у дохоцима међу грађанима, тј. „промовисање једнакости на највишем нивоу” (Soede A. J. et al, 2004: 23). Насупрот корпоративном моделу, становништво се подстиче да прихвата запослење. Присутна је активна политика запошљавања и разни програми обуке, у сврху мотивисања за рад, са циљем смањивања јаза између незапослених и тржишта рада. Успешно се врши и комбиновање родитељства и запослења – жене су подржане мрежом дечије заштите и плаћеним одсуствима.

За разлику од корпоративног модела, у којем је улога државе у односу на породицу супсидијарна и који полази од иницијалног ослањања породице на сопствене снаге, што производи читав низ специфичних последица (међу којима и ниску стопу запослености жена), социјалдемократски модел предупређује ризике којима је породица изложена. У овом моделу, мере заштите породице су примарно превентивне. Специфичност је и у додељивању права директно деци. Осим тога, држава је директно одговорна за децу, старе и хендикепиране (Esping-Andersen G, 1990). Вредности либерализма и социјализма повезују се тиме на специфичан начин: постоји одговорност појединца, али уз смањење ослањања на породицу и преношење извесних

функција на државу (социјализаторска улога државе). Интеракцији државног система помоћи и тржишта суштински додатак је политика пуне запослености, која има одговарајуће импликације на све друштвене домене.

Социјално-демократски режим је универзалистички, јер је свеукупно становништво покривено за исте ризике под истим условима. Не прави се разлика између професионалних група, већ су сви обухваћени истом шемом. Уместо дуализма између државе и тржишта, између средње и радничке класе, овај модел промовише једнакост.

Са становишта проблематике стратификације, једино социјално-демократски режим обезбеђује мењање социјалних положаја. Услови под којима се права остварују више се базирају на идеалу грађанства, него на претходном запослењу корисника. У складу са својом егалитаристичком природом и вредностима, овај систем се превасходно финансира порезима. Као последица тога, и пореске стопе су високе, иако су ублажене високим стопама запослености. Високе пореске стопе, истовремено, утичу на пораст потребе за запошљавањем жена, будући да се довољан породични доходак може остварити само уколико су оба партнера запослена. Друга последица високих накнада и великих могућности за остваривање права у систему социјалне сигурности је ниска заступљеност приватних шема (Soede A. J. et al, 2004).

Савремена учења и редефинисање модела

Четврти и пети светови – дилеме о аутономности

Неке недостатке Еспинг-Андерсеновог приступа, у првом реду, занемаривање улоге жена и невладиних организација у системима социјалне сигурности, као и непризнавање специфичности држава, попут: јужно-европских и бивших социјалистичких,⁶ покушали су да превазиђу каснији теоретичари. У настојању употпуњавања ове класификације, уважавањем додатних релевантних димензија држава благостања, они су довели у питање поделу на три света благостања. Тако су Еспинг-Андерсеновој типологији додавани и четврти и пети модели благостања.⁷

⁶ Еспинг-Андерсен је сматрао да јужна, источна и средња Европа не развијају нове моделе, односно да не одступају у значајној мери од три режима која је он дефинисао, те да представљају „незрели” континентални модел.

⁷ Издавање земаља Јужне Европе и конституисање њиховог засебног режима, Еспинг-Андерсен је у почетку делимично подржао (Arts W, Gelissen J, 2002), али је ипак, на крају,

Пре свега, упоредо са афирмацијом Еспинг-Андерсенове поделе на три света благостања, дански научници Свен Бислев и Хенинг Хансен представили су нову типологизацију социјалних модела. *Либералном, корпоративном и социјалдемократском социјалном моделу*, они су додали *католички социјални модел*. Нови социјални модел издвојили су из Еспинг-Андерсеновог корпоративног режима и описали га са становишта селективне подршке државне социјалне политике породицама и појединцима којима је помоћ потребна. Као окоснице овог социјалног модела навели су подстицање патерналистичких породичних образаца, индивидуалну штедњу и индивидуалне одговорности, као и приватно милосрђе (Abrahamson P, 2000).

Stephen Leibfried је, укључивањем димензије сиромаштва у анализу државе благостања и наглашавањем улоге социјалне идеологије, дефинисао четири социјална модела: *скандинавске земље (модерни модел)*, *бизмарковске земље (корпоративни модел)*, *англосаксонске земље (резидуални модел)* и *латинске земље (рудиментарни модел)*. Закључио је да „унутар ових режима политика, институције државе благостања имају различиту функцију, када је у питању решавање проблема сиромаштва” (Arts W, Gelissen J, 2002: 145). Сматрао је да рудиментарном моделу, осим држава јужне Европе, можда може да се прикључи и Ирска. Према *Leibfriedu*, њих карактерише одсуство дефинисаног социјалног минимума и права на благостање, као и уопштено ограничен опсег права у систему социјалне сигурности и недостатак историјата пуног запошљавања. Разлог за то пронашао је у ауторитарним мерама које су спречавале развој политика у друштвима уопште. Иако резидуализам и инсистирање на запошљавању имају елементе либералног модела и његових вредности, држава може да се ослони на преживеле елементе породичне економије, широк неформални сектор, као и цркву која има значајну каритативну делатност, усмерену ка задовољавању основних социјалних потреба маргинализованих категорија.

И други аутори упућивали су на постојање засебне полупериферне групе држава благостања, која би обухватила Грчку, Шпанију, Португалију и Италију.⁸

показао отпор ка томе.

⁸ Међутим, постојали су и теоретичари, који су, као и Еспинг-Андерсен, сматрали да четврти социјални модел није аутономан, односно да може једино представљати подгрупу унутар континенталног модела. „Georg Kastrougalos сматра: ’У оквиру класификације (Еспинг-Андерсенове типологије) и с институционалне тачке гледишта, тј. гледајући сврху, финансирање и битне постојеће организацијске особине, тешко је приметити фундаменталну, структуралну разлику Грчке (и других јужноевропских земаља...) према стандардном континенталном моделу.’ (Kastrougalos, 1994 б: 2) ’Шпанија, Португалија и Грчка немају специфичне институционалне и организацијске особине које могу чинити одређени че-

Егзистенцију засебног модела социјалне политике јужних држава *Maurizio Ferrera*⁹ аргументовао је њиховим специфичностима (<http://users.otenet.gr/~gkatr/5.htm>):

- изузетно високо фрагментирани и корпоративни систем одржавања доходака, са интерном поларизацијом и врхунцима дарежљивости (нарочито, када су пензије у питању) за привилеговани слој популације (на пример, јавни функционери) коегзистира заједно са великим пропустима у социјалној заштити;
- снажан утицај вредносних канона католичке цркве (осим Грчке);
- опстајање клијентелизма и формирање „патронажних механизма” за селективну дистрибуцију готовинских накнада;
- разлика у односу на корпоративну традицију у области здравствене заштите и установљавање националних здравствених служби на бази универзалистичких принципа;
- одсуство ефикасне, рационалне, веберовске администрације, нејавност политичке културе и слабо цивилно друштво, што доводи до бирократизације;
- велики утицај политичких партија као главних агрегатора социјалних интереса и постојање радикалне левице, која не дозвољава консензус у политици.

Расправе о (не)аутономном постојању петог социјалног модела у Европи односе се на земље источне и централне Европе, које су данас већином (Мађарска, Пољска, Литванија, Летонија, Естонија, Чешка, Словачка, Словенија) државе чланице Европске уније или се налазе у фази претприступања ЕУ.

Наиме, претходним анализама, *Bob Deacon* додао је **социјални модел источно и централноевропских земаља**, који се до почетка 1990-их година дефинисао као социјалистички, а земље унутар њега имале су значајне заједничке карактеристике. Међутим, транзиција је у великој мери

тврди идеалнотипски режим. Они пре чине подгрупу, варијацију континенталног модела, с главним карактеристикама незрелости и слабости.’ (Kastrougalos, 1994 а: 6-7)” (наведено према Abrahamson P, 2000: 86).

Насупрот томе, постоје схватања према којима унутар јужног европског модела, могу да се установе два подмодела, од којих један сачињавају Шпанија и Португалија, а други Грчка и Италија. Главни фактори на основу којих је установљена ова разлика унутар јужног модела су: различитост традиције и степен клијентелизма (<http://users.otenet.gr/~gkatr/5.htm>).

⁹ Фергеа је анализирао четири компоненте система социјалне сигурности: а) услове за остваривање социјалних права, б) услове под којима се пружају одговарајуће социјалне накнаде, в) прописе о финансирању система и г) организацију система за администрацију различитих врста помоћи.

довела до међусобног разилажења, у смислу социјалног развоја и социјалних политика бивших социјалистичких земаља. У складу са тим, нови посткомунистички модели благостања развили су се у: либерални модел, тј. модел слободног капитализма (Хрватска, Словенија, Мађарска); конзервативно-корпоративни модел (Источна Немачка) и нови, посткомунистички конзервативно-корпоративни модел (СССР, Бугарска, Румунија и Србија) (Abrahamson P, 2000).

Једна група аналитичара навела је да ће највероватнији исход социјалног развоја у њима бити нека од варијанти модела који постоје унутар Еспинг-Андерсенове класификације, и то резидуални (Poole L, 2000). Bob Deason, на супрот томе, сматрао је, да се услед бројних проблема насталих током периода државног социјализма и озбиљних изазова са којима се ове земље суочавају, источно и централноевропске земље могу приклонити алтернативним приступима обезбеђивању социјалне сигурности – нарочито ауторитарним режимима Јужне Америке или јапанским и југоисточно азијским моделима (Poole L, 2000).

Литература

- Abrahamson, P. (2000), Производња модела социјалне политике. *Ревуја за социјалну политику* (1/2000): 79–93.
- Arts, W. Gelissen, J. (2002), Three Worlds of Welfare Capitalism or More? *Journal of European Social Policy* 12(2): 137–158.
- Cousins, M. (2005), *European Welfare States – Comparative Perspectives*. London: SAGE Publications.
- Esping-Andersen, G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1989), *The Three Political Economies of the Welfare State*. [http://micro5.msc.huji.ac.il/~inequality/Esping-Andersen Three Political Economies.htm](http://micro5.msc.huji.ac.il/~inequality/Esping-Andersen%20Three%20Political%20Economies.htm), септембар 2006.
- Hill, M. (1996), *Social Policy – A Comparative Analysis*. Essex: Prentice Hall.
- Johnstone, D. (2003), *Comparative Social Policies in Europe*. Frankfurt am Main: Europaischer Verlag der Wissenschaften.
- Mohr, J. (2003), *The Discourses of Welfare and Welfare Reform*. [http://www.soc.ucsb.edu/ct/pages/JWM/Papers/Discourses of Welfare.pdf](http://www.soc.ucsb.edu/ct/pages/JWM/Papers/Discourses%20of%20Welfare.pdf), септембар 2006.
- Pinker, R. (1974), *Socijalna teorija i socijalna politika*. Zagreb: Savez društava socijalnih radnika Socijalističke Republike Hrvatske.

- Poole, L. (2000), *New Approaches to Comparative Social Policy: The Changing Face of Central and Eastern European Welfare*. In: G. Lewis, S. Gewirtz, & G. Clarke (Eds.) *Rethinking Social Policy*. London: SAGE Publications.
- Soede, A. J. Vrooman, J. C. Ferraresi, P. M. Segre, G. (2004), *Unequal Welfare States*. The Hague: Social and Cultural Planning Office.
- Spicker, P. (2000), *The Welfare State – a General Theory*. London: SAGE Publications.
- The South European Welfare States: Problems and Identity*. <http://users.otenet.gr/~gkatr/5.htm>, септембар 2006.

EVALUATION ASPECTS OF SOCIAL STATES CLASSIFICATION

By Natalija PERISIC

ABSTRACT

The present article offers us various theoretical approaches to classification of social states and/or states of welfare. It also presents the dichotomous classification by Vilensky and Leboa followed by Titmus “addition to” their teaching. The Esping-Anderssen regime theory presents the most interpreted and unavoidable link in the analysis of contemporary grouping of social states. In an attempt to make his classifications complete, taking into account additional relevant dimensions of the states of welfare are also presented such theoreticians which brought into question the division into three worlds of welfare and “revised” his theory.

At the base of any outlined social model presenting a (relatively) homogeneous and/or heterogeneous set of states there are certain social values. When deciding on and promoting such values the very social policies, primarily their institutional mechanisms and forms (the social security systems in the first rank) become and act emancipatorily, discouraging or just neutrally in relation to their “users” and population in general.

Key words: values, social models, liberalism, social-democracy, corporativism